

Др Марија Салма, доцент
Правног факултета у Новом Саду

УЧЕШЋЕ ТРЕЋИХ ЛИЦА У ПАРНИЦИ

Сажетак: *Учешће трећих лица у парници је својеврсан утицај на исход парнице, у том сислу што интервенцијом без свогјива странке помаже странци којој се придружио будући да има правни интерес да она победи у спору. У раду је анализирано домаће и ујоредно право (Немачке, Аустрије, и Мађарске). Заједничко је обележје у овим правним системима, да умешач може да предузме само позитивне, корисне радње за странку, и радње са којима се странка саглашава. Разлика постоји у погледу изв. зависних и независних умешача (Мађарска, Аустрија). Код независних умешача њихове радње могу бити у сукобу са радњама странке којој се придружио у постојећу. У таквим ситуацијама умешач ипак ипак првенствено својствен интерес. У домаћем праву ова уставана није предвиђена на тај начин, али се на сличан, примењује у случајевима умешача са положајем јединственог супарничара.*

Кључне речи: *Умешач, интервенцијом, правни интерес, овлашћење умешача, дејство пресуде према умешачу, интервенцијско дејство пресуде, приговор несавесног вођења спора, умешач са положајем јединственог супарничара.*

Нема парнице без странака. Осим њих у парници могу учествовати и заступници, законски и вољни (пуномоћници) али и трећа лица. Она могу узети учешће у парници ради заштите сопственог интереса или пак ради заштите општег интереса. Стога разликујемо обичног умешача, умешача са положајем јединственог супарничара, интервенцију јавног тужиоца, интервенцију органа старатељства.

О сваком од видова интервенције биће посебно речи.

I. Учешће обичног умешача или интервенијента

Умешач је *треће лице* кога везује одређени правни интерес да се *спор* који тече између других лица-*странака*, разреши на *повољан начин* по странку на чијој страни се умешао. Он *помаже странци у спору*. Може *уместио ње да предузме неку радњу*, али и да *надзире* њен начин вођења поступка.

Око *разлога* за његово мешање постоје различита схватања. По једном, *треће лице* се меша у парницу јер има исти интерес као и странка на чијој се страни меша, односно да оно *нема различити интерес* у односу на интерес странке коју подржава, те мешање остварује у циљу да помогне странци. По другом схватању, мешањем у парницу умешач *жели да заштити неки свој интерес који је различит* у односу на интерес странке којој се придружио у парници.¹

Посматрано са *процесног аспекта*, интереси странке и умешача се *поклапају*. Полази се од претпоставке, да ако умешач стоји на страни тужиоца или туженог интервенише у истом циљу, тј. да управо та страна победи у спору. Претпоставља се дакле да радње умешача предузете уместо странке уједно су у интересу и странке и умешача. Дакле, обоје желе успех у спору. *Материјално једнако* гледано, интерес умешача у принципу не може бити *супротиван* интересу странке.

Код тужбе *трећег лица* ради евикције, преносилац је обавезан да у својству умешача на страни туженог стицаоца свим могућим приговорима који му стоје на расположењу, отклони тужбу *трећег лица*. Његов интерес да тужени стицалац победи у спору у евикционој парници, налази се у томе, – што у случају губитка спора, односно победе *трећег лица*, тужиоца, – преносилац одговара за насталу штету уколико је стицалац био савестан. „Сукоб” између странке и умешача може да се појави на плану, која парнична радња је најподобнија за одбрану интереса странке, па и умешача. То може проистећи из различите квалификације спора, при чему странка има једну, а умешач другу квалификацију из чега би проистекле различите парничне радње. Нпр., један сматра да је потребно уложити компензациони приговор, а други сматра да је повољније уложити компензациону противтужбу.

У процесној литератури су се мењали разлози који су оправдавали учешће умешача у парници. Тако се истицало, да право на споредну интервенцију *није никакво јавно*, јер је грађански законик засновао интервенцију као такву и то најпре у корист државе.² Њени органи су морали узети учешће у поступку који је текао између странака, ако јој се учинило да је њихово располагање у супротности са принудним прописима.

¹ V. dr Szilbereky Jen и dr Névai László, *A polgári perrendtartás magyarázata, Közgazdasági és Jogi Könyvtár* (KJK), Budapest, 1967, стр. 223.

² V. Pollak, *Sistem des sterreichischen Zivilprozessrechtes*, Wien, 1906, стр. 141.

Чињеница је да споредна интервенција постоји и у корист споредног интервенијента, ради остваривања његових интереса. Она није за њега обавезна. Не може се неко принудити на споредну интервенцију. Самим тим, интервенција је постала *право*. Та чињеница је дала нову димензију његове улоге у парници. Он постаје неко ко контролише и надзире рад странке и покушава да помогне странци како би она успела у спору. Њен успех је истовремено и успех умешача.

Чак и када се ради о интервенцији у јавном интересу (од стране јавног тужиоца) законодавци подвлаче његово *право* да интервенише у парници која тече међу другим лицима.

Умешач – физичко или правно лице

Када се говори о умешачу као трећем лицу, има се првенствено у виду физичко лице. Има међутим, примера у процесним законодавствима да суд и правно лице које није учествовало као странка, а заинтересовано је за решење спора обавести о могућности мешања у парницу.³ Најчешће се то везује за интервенцију органа старатељства, али интервенција правног лица није искључена и код тз. обичног мешања.

Умешач као лице које стоји изван страначког односа

Умешач је лице које увек стоји изван страначког односа. Будући да он не поставља сопствени тужбени захтев не може бити ни странка у парници. На њега се самим тим не односи материјално правно дејство пресуде. Оно што његов положај приближава положају странке је чињеница да њему на располагању стоје многа процесна права која имају само странке. Анализа његовог положаја нас доводи до закључка да су права и обавезе умешача редукована у односу на права и обавезе која имају странке у парници.

Странка не може бити истовремено и умешач. Могућа је међутим, ситуација да странка у току поступка цедира своје потраживање на друго лице, које у наставку поступка може да заузме њено место. Првобитна странка се тада може прикључити поступку као умешач. Такође, ако се сагласе обе странке, умешач може да заузме положај једне од њих, а првобитна странка може да постане умешач.

Поставља се питање да ли *код обичног супарничарства* може један од супарничара да пређе у умешаче? Имајући у виду да суд може на различите начине да реши спор према сваком од њих, и да је њихов међусобни положај различит, замислива је ситуација да један од супарничара поступи на неки од начина који смо навели као могућу опцију преласка из страначке позиције у позицију умешача.

³ В. др. Сзилберекљ Јен и др. Névai László, *op. cit.*, стр. 222.

Када је реч о *законском заступнику*, може бити интересантно питање везе између њега и умешача. Може ли законски заступник из своје позиције прећи у позицију умешача?

Законски заступник је увек физичко лице, парнично способно, које у име и за рачун парнично неспособне странке предузима парничне радње. Његова овлашћења произилазе или из закона или на основу одобрења надлежног органа. Радње које предузима законски заступник производе дејство према заступаној странци. По правилу, за странку која нема парничну способност саслушаће се њен законски заступник. Не могу обе странке имати истог законског заступника. Ако странку није заступао законски заступник или ако није имао посебно овлашћење за заступање то може бити разлог апсолутно битне повреде поступка.

Умешач, као што смо видели, може бити и физичко и правно лице. Он ступа у парницу уз парнично способну странку. Помаже јој и контролише њен рад. Он своја овлашћења црпи из закона (ЗПП-а или ЗБПО) или из страначке диспозиције (обавештавање о парници). Радње умешача производе дејство у парници уз одређена ограничења. Умешач може да иступи из парнице без образложења.

Неспорне су сличности између законског заступника и умешача али постоје и битне разлике. Чини се, управо због њих, да законски заступник не може да напусти своју позицију и пређе у позицију умешача.

Парнично неспособна странка не може самостално да предузима радње у парници. Да би процесно правни однос био допуштен таква странка мора имати законског заступника. Чак и у случају када би туженом био постављен привремени заступник иако је имао свог законског заступника јер је постојала супротност интереса, или ако су обе странке имале истог законског заступника, ранији законски заступник би могао да се умеша у спор. Али у том спору умешач би био само бивши законски заступник, кога је у текућој парници заменио други (привремени) заступник.

Правни интерес на страни умешача

Услов мешања је да треће лице, интервенијент, поседује правни интерес. Он се може односити на то да успе у спору странка на чијој страни је интервенисао. Правним интересом умешач може оправдати своју интервенцију у парници која тече између странака. Другим речима, он трба да докаже да постоји разлог за његову интервенцију.

Да ли постоји тај интерес суд процењује од случаја до случаја. Нараво, ради се о постојећем, а не о будућем интересу. Он је најчешће имовинско правни али може се тичати и личних права. Овај интерес увек постоји када се правна снага пресуде протеже и на умешача. Али ако пресуда делује ерга омнес па самим тим и на умешача питање је да ли би њему у таквом случају требало признати постојање правног интереса? Чини се, да би то значило, да баш свако треће лице може да се умеша у спор што сигурно није смисао процесне интервенције.

Постојање правног интереса по себи не значи и аутоматски могућност мешања у парницу. Тако на пример, у бракоразводној парници као и у поступку оспоравања очинства нису допуштена никаква мешања од стране трећих лица.

Разлог за интервенцију може бити и опасност да ће негативна одлука суда у процесу где се он умешао у парницу отежати обештећење његових потраживања према странци .

Треће лице има правног интереса да се умеша у парницу и да би обезбедио *интервенцијско дејство* пресуде. Наиме, познато је да правноснажност стиче само диспозитив пресуде. Све оно што улази у образложење пресуде може бити предмет поновног расправљања. Међутим, у евентуалној новој парници између странке и њеног умешача он би могао да се позове на чињенице које је суд утврдио у ранијем поступку када је он учествовао као интервенијент, на одлуку суда поводом претходног питања на правно схватање суда. То представља значајан аргумент који оправдава укључивање трећег у парницу.

Време мешања

По правилу, умешач може ступити у парницу у току целог поступка, до његовог правноснажног окончања. Теоријски, умешач би могао да пријави своју интервенцију непосредно пре истека рока за жалбу и да уложи овај правни лек иако није пре тога учествовао у поступку. Такав интервенијент би се практично гледано, суочио са проблемом времена јер би његову изјаву о интервенцији требало доставити најпре суду, а он пак, обема странкама, што би сигурно пробило рок за изјављивље редовног правног лека. Међутим, то не значи да његова интервенција нема смисла. То стога што је мешање могуће и у поступку настављеном подношењем ванредног правног лека.⁴ Слично, као и поводом жалбе, и овде се поставља практични проблем да ли умешач мора да пријави своју интервенцију до правноснажног окончања поступка да би могао да интервенише у поступку поводом ванредног правног лека?

За ступање у парницу није битно на који је начин теће лице сазнало за спор пред парничним судом. Обавештавањем о парници, на иницијативу странке, или на било који други начин.

Изјава о мешању

Своју интервенцију умешач мора да пријави *писмено-поднеском* или *усмено на рочишту*. Изјава умешача би требало да садржи *означење странке* у спору на чијој страни интервенише и *доказ о постојању правног интереса* за мешањем. Довољно је да свој правни интерес учини *вероватним*.

Изјава о ступању у парницу није тужба у формалном смислу. Никада парница не би могла да се покрене изјавом интервенијента. Најпре зато што то

⁴ В. чл. 206. ст. 2. Закона о парничном поступку (ЗПП-а), Службени лист СФРЈ бр. 4/77 од 14. јан. 1977. са свим каснијим изменама и допунама.

може да учини само тужилац, а затим и стога што законодавац предвиђа учешће трећег лица у парници која већ тече међу другим лицима.⁵ Има међутим мишљења у процесној литератури да би умешачу без обзира на формулацију законског текста требало дати могућност да *пријави своју интервенцију већ уз шужбу*.⁶ До интервенције на страни туженог би могло доћи од тренутка достављања тужбе туженом.⁷

Чињеница, да изјава о учешћу у парници умешача не може бити иницијална парнична радња, за њу се не могу везивати ни процесно правна ни материјално правна дејства подношења тужбе суду и достављања тужбе туженом.

Подношењем тужбе суду, он проверава по службеној дужности да ли су испуњене *процесне претпоставке*. Једино у случају када би своју интервенцију умешач пријавио већ уз тужбу могао би да приговори недостатку процесне претпоставке те би то истовремено представљало корекцију правила о искључењу процесног дејства изјаве о учешћу у парници.

Достављањем тужбе туженом, парница почиње да тече. Од тог тренутка се успоставља процесно правни однос између суда и странака. Будући да тужбени захтев не може поставити интервенијент нити њиме располагати, интервенција умешача не може произвести литиспеденцију.

Испитивање допуштености мешања

Задатак је суда да испита да ли су испуњени услови за интервенцију трећег лица.

Провера постојања општих процесних претпоставки које се односе на страначку и парничну способност, без обзира што се ради о умешачу, би била неопходна. Суд не би смео да допусти трећем лицу да се умеша у спор ако ове процесне претпоставке нису испуњене.⁸

О постојању правног интереса суд мора да води рачуна током целог поступка. Ако су испуњени услови за интервенцију суд не може одбити мешање, али о њеној допуштености се неће изјаснити посебном одлуком (решењем).⁹ Решење ће суд донети само ако странке оспоравају умешачу право интервенције, или ако суд утврди да умешач не поседује правни интерес. Против одлуке којом суд допушта мешање нема места посебној жалби¹⁰, док против одлуке којом одбија мешање интервенијент може уложити самосталну жалбу.

Док решење суда којим се одбија учешће умешача не постане правноснажно, такав интервенијент може да настави са предузимањем парничних рад-

⁵ В. чл. 206. ст. 1. ЗПП-а

⁶ В. др Сениша Трива, *Грађанско парнично процесно право*, Народне новине, Загреб, 1980. год. стр. 353.

⁷ В. Поллак, *op. cit.* стр. 143.

⁸ У том смислу и Lent-Jauernig, *Zivilprozessrecht, München und Berlin*, 1966. год. стр. 240.

⁹ Супротно, др Szilbereny Jen и др Névai László, цитирано дело, стр. 228.

¹⁰ В. чл. 207. ст. 2. ЗПП-а

њи. Те радње ће изгубити правни значај ако мешање буде коначно одбијено, осим ако их странка на чијој страни је дошло до мешања својом изјавом не прихвати као своје радње.

Прошвијити се интервенцији може свака странка. Различити су мотиви из којих би се странке могле противити мешању. Тако се за противну страну сматра да се може противити мешању интервенијента јер би та странка за случај да изгуби спор морала и умешачу да надокнади трошкове поступка. Странка којој се придружио интервенијент, има разлога за противљење његовом учешћу јер престаје на неки начин да буде господар у сопственој парници што већина људи то тешко прихвата.

Заступање споредног интервенијента

Умешач као треће лице које се придружује странци у спору да би јој могао и да би контролисао њен рад по правилу предузима парничне радње лично. Може се поставити питање да ли би код обичног мешања интервенијент могао да ангажује пуномоћника?

Анализа одредаба о пуномоћницима указују на то да странке у парници могу бирати да ли ће радње предузимати лично или преко пуномоћника. Оне могу изменити или опозвати изјаву свог пуномоћника, странке одређују обим пуномоћја, странка може опозвати пуномоћје.

Ангажовање пуномоћника и његова овлашћења у парници, види се, зависи искључиво од странке. На основу тога би могли закључити да обичан умешач будући да се појављује као треће лице, не би могао да овласти пуномоћника ради предузимања парничних радњи.

Одустанак од интервенције

Да би суд дозволио мешање у парницу трећем лицу оно мора пријавити своје учешће, тј. дати изјаву о ступању у парницу. Поставља се питање да ли треће лице може и одустати од интервенције из било којих разлога који му се учине оправданим за један такав корак и до када би то било оправдано да се учини?

Закони изричито не регулишу питање одустанка од интервенције. Ако се пође од тога да је интервенција обичног умешача ствар његове аутономије воље, произилази да би сопственом вољом могао и да одустане од даљег мешања. Као што може у току целог поступка до правноснажности, као и у поступку по ванредном правном леку да се умеша тако би до тог времена могао и да одустане од интервенције. То би могао учинити изјавом о иступању из парнице.

Каква би била судбина до тада предузетих радњи? Ако је суд дозволио интервенцију, чини се да нема разлога, само због тога што је умешач одустао од даље интервенције, да се одузме правно дејство раније предузетих парничних радњи.

Овлашћења умешача

Када ступи у парницу умешач је мора примити у оном стању у коме се она нашла када је њему дозвољено мешање¹¹. Из ове законске одредбе проистиче да умешач не би могао да тражи да суд поново изведе доказ који је већ раније извео, или да предузме било коју радњу за чије предузимање је истекао рок или је прошло рочиште. У наставку поступка он је овлашћен да предузима *све остале парничне радње* у роковима у којима би те радње могла да предузме странка на чијој страни се умешао.¹² Овако широко законско уређење овлашћења умешача кориговано је одредбом која предвиђа да ће радње умешача производити дејство само ако нису у супротности са радњама странке којој се придружио у поступку,¹³ или ако је странка пропустила да предузме парничну радњу.¹⁴ Друга корекција законског овлашћења на предузимање свих радњи у поступку, иако није у закону изричито наведена, проистиче из положаја који има умешач у парници. Он је само интервенијент који се умешао у парницу која тече између других лица да би помогао странци на чијој страни је интервенисао. Његова позиција у парници као трећег га не овлашћује да предузима диспозитивне парничне радње којима се управља поступком. Стога, он не би могао да се одрекне захтева, преиначи тужбу, призна захтев, закључи поравнање.

Има међутим, у процесној литератури становишта која о правном статусу умешачевих радњи заузимају другачији став. Правно дејство могу по некада имати и радње умешача које су у супротности са радњама странке којој се придружио. То зависи од тога да ли се у конкретном случају примењује начело независности или начело зависности поступања умешача.¹⁵

Начело *независности* подразумева да умешач може самостално предузимати радње у поступку. Те радње могу бити и супротне радњама странке. Суд ће о њима заузети свој став приликом коначног одлучивања.

Примена *начела зависности* значи да парничне радње умешача не могу бити у супротности са радњама странке којој се придружио. Ако је радња супротна неће производити дејство. ЗПП Мађарске примену ових начела везују за расправу о субјективним границама правноснажности. Прави се разлика између пресуда чије се дејство протеже и на умешача и оних пресуда које делују само између странака. Да ли ће се пресуда односити и на умешача зависи од конкретног материјано правног односа. Ако се правна снага пресуде протеже и на умешача, правно дејство ће произвести и радње које су супротне радњама

¹¹ В. чл. 208. ст. 1. ЗПП-а. У том смислу и Artur Nikisch, *Zivilprozessrecht*, Mohre 1952. стр. 447.

¹² В. чл. 208. ст. 1 ЗПП-а.

¹³ В. чл. 208. ст. 4. ЗПП-а.

¹⁴ В. пар. 57. ст. 1 ЗПП-а Мађарске: 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásól, ступио на снагу 1. јануара 1953. године, са предреформским изменама из 1960, 1972. , и реформским изменама из 1995. г. – путем LX-ог закона. В., Polgári Törvénykönyv, Polgári perrendtartás, családjogi Törvény, Unio, Budapest, 1999, стр. 326-327, – Beavatkozás a perbe (Мешање у парницу), стр. 350.

¹⁵ В. dr Szilbereky Jen и dr Névai Lászlo, *op cit.* стр. 233.

странке на чијој страни је треће лице интервенисало. И супротно. Немају правно дејство радње умешача које су у колизији са радњама странака ако се на њега не протеже дејство пресуде.

Циљ радњи умешача

Основни циљ интервенције умешача је да *помогне странци на чијој страни се умешао у поступку како би та странка успела у спору*. Он треба да помогне странци тако што ће отклонити нека негативна дејства њених радњи или ће надоместити радњу коју је требало да предузме странка. Такође, умешач и контролише рад странке што му може помоћи код евентуалне парнице коју би касније, ако изгуби спор, помогнута странка могла против њега да покрене.

Када је реч о *надомештењу радњи*, које је пропустила да предузме странка нашу пажњу заслужују поједина питања. Тако на пример, ако је суд позвао странку ради *аслушања* као доказног средства, па се она није одазвала да ли би присутни умешач могао уместо ње да буде саслушан? Одговор је одричан. Умешач није странка па у том својству га суд никада не би могао саслушати. Али није искључена могућност његовог саслушања као *сведока*. Он може у парници да буде коришћен и као *доказно средство*.

Ако противник странке износи неку тврдњу на рочишту са кога је *изостала* странка која има умешача или је била пасивна на рочишту, истинитост те тврдње би суд могао да провери и кроз изјаву умешача.

Сваки пропуст странке би умешач могао да надомести својом радњом, уз услов да странка не изјави противљење тој радњи и да јој та радња може користити.

Ако је странка активна у парници њене радње и радње умешача морају бити синхронизоване. Умешач својим радњама мора да подржава радње странке на чијој се страни умешао у парници.

Ако је умешачева активност усмерена на доказивање недостатка процесних претпоставки о којима суд води по правилу рачуна по службеној дужности а странка о њиховој испуњености има другачији став без обзира на чињеницу да је меродаван став странке суд ће по службеној дужности проверити да ли су испуњене процесне претпоставке. Може се догодити да се став умешача и суда поклопи.

И код предлагања доказног средства ради провере чињеничних тврдњи став странке и умешача се може разликовати. Свако од њих може да предложи друго доказно средство. То неслагање би могао да разреши суд јер су његова овлашћења код избора доказног средства знатно шира него код прикупљања чињеничне грађе. Суд би се могао одлучити за неко доказно средство које није предложила ни једна од странака и њихови умешачи.

Ако прихватимо категорију тз. „*самосталног*” умешача, оног на кога се проширује правна снага пресуде, све радње које би он предузео би производиле дејство без обзира да ли су у противности са радњама странке.

Оно што никада не може да учини ни „самосталан” ни „зависан” умешач јесте да располаже са тужбеним захтевом. Умешач ангажован на страни тужилоца не може да преиначи захтев, да се одрекне захтева. Умешач на страни туженог не може признати захтев, поднети противтужбу, уложити компензациони приговор. Умешач не може уместо странке пристати на поравнање. Не може се одрећи правног лека или одустати од већ уложеног.

Дејство пресуде према умешачу

По правилу, *пресуда* донета у парници се не *проиђе* на *правни однос умешача и прошивника*. Изузетак је пресуда чије би се правно дејство проширило на умешача и без његовог мешања у парницу.

Пресуда не гласи на умешача али он мора бити у њој *означен као интервенијент*.

Интервенцијско дејство пресуде

Могуће је да странка на чијој страни је интервенисало треће лице изгуби спор. У таквој ситуацији она би могла, ако јој се учини да је умешач својим радњама или пропуштањима томе допринео, да поведе парницу против бившег умешача. Она би у новој парници била тужилац а бивши умешач тужени. Но, не постоји препрека да тужбу поднесе и интервенијент а да тужена страна у новој парници буде странка у спору на чијој страни је интервенисао садашњи тужилац. То стога што свако лице слободно процењује да ли су угрожена његова субјективна права и да ли ће заштиту тражити преко суда. Међутим, пошто се тужбени захтев мора односити на правни однос који је утврђен у ранијем поступку где је треће лице интервенисало као умешач, а странка је изгубила спор, теже је замисливо да се умешач појави као тужилац.

У новој парници умешач из ранијег спора и странка су везани правноснажном пресудом којом је суд решио претходни спор. Умешача, за разлику од странке, пресуда обавезује у ширем обиму. Обавезује га не само диспозитив пресуде, већ и одлука о претходном питању, чињенице које је суд утврдио, правно схватање суда. На такав начин проширено дејство пресуде се у литератури назива *интервенцијско дејство пресуде*.

Проширено дејство пресуде на умешача се оправдава ставом да је умешач у ранијој парници био у могућности да утиче на спор, и да је странка због његових пропуста изгубила парницу.¹⁶

Пошто неуспех у спору не мора увек бити последица умешачевих пропуста њему стоји на располагању *приговор несавесног вођења спора (exsertio male conducti processus)*. Тим приговором бивши умешач може суду доказати да је странка изгубила спор јер је рецимо, касно обавестила умешача о парници, па он више није био у могућности због протека рока или рочишта да предузме

¹⁶ У том смислу и Nikisch, *op cit.* стр. 448.

одређену парничну радњу. Могуће је и да се странка успротивила умешачевој радњи иако је он сматрао да је та радња у корист странке. По некада би и пасивно држање умешача у парници која је протекла, могло да му послужи као средство одбране. Наиме, ако се он држао пасивно јер му није била позната одређена чињеница, а странка због своје грубе непажње ту чињеницу није изнела то би био довољан основ за улагање приговора.

Поређењем установа правноснажности и интервенцијског дејства пресуде видели смо да је интервенцијско дејство шире. Приказали смо на који начин се то изражава.

Када је реч о *побијању* правноснажне пресуде и интервенцијског дејства такође постоје разлике. Правноснажна пресуда се побија ванредним правним лековима а интервенцијско дејство пресуде приговором несавесног вођења спора.

Овлашћење умешача да уложи приговор несавесног вођења спора његовој улози помагача странке у спору додаје и улогу контролора. Контолишући рад странке умешач њено понашање у спору може искористити ради сопствене одбране у новој парници коју би покренула странка против умешача.

И странка има интерес да путем установе обавештавања о парници или на други начин, позове умешача да јој се придружи у спору. Њен интерес се огледа у томе што обавештавањем умешача савесна странка обезбеђује интервенцијско дејство пресуде.¹⁷

Накнада трошкова

Око накнаде *трошкова* поступка постоје разлике у ставовима. Они иду од схватања да умешач не може бити осуђен на накнаду трошкова поступка пошто није странка у спору¹⁸, до става да суд и умешача може да обавезе да их надокнади противнику странке којој је он помагао у спору. У неким ситуацијама умешач би био обавезан да надокнади трошкове обема парничним странкама.¹⁹

Ако радње умешача буду изискивале одређене трошкове поставља се питање да ли интервенијент има право да тражи од странке на чијој страни се умешао у спору да му она надокнади трошкове које је он својом интервенцијом претрпео?

Ако је странка и поред интервенијента *изгубила спор* она трпи више-струку штету. Најпре, јер је њен захтев одбијен. Затим, она је у обавези да надокнади трошкове противној страни. Ту су и трошкови интервенције.

Умешачеве радње по правилу производе дејство само ако нису у супротности са радњама странке на чијој страни је интервенисао. Такође његове радње морају бити повољне за странку којој се придружио. Умешач чијом интервенцијом је странка изгубила спор зато што суд није понуђеним доказним сред-

¹⁷ В. др Боривоје Познић, *Грађанско процесно право*, Београд, Савремена администрација, 1991. год. стр. 301.

¹⁸ В. Симиша Трива, *op. cit.* стр. 356.

¹⁹ *ibid*, стр. 356.

ствима дао ону доказну снагу коју је очекивао интервенијент, он би имао право да тражи од странке да и њему надокнади трошкове ако се странка са тим доказним предлозима сложила. То би међутим, погодило странку која је оспоравала учешће умешача а суд је ипак прихватио његово учешће. Таква странка своје противљење учешћу умешача не може изразити улагањем посебне жалбе.

Има међутим, ставова у процесној литератури који сматрају да би интервенијент сам требало да сноси трошкове поступка изазване његовом радњом, које су довеле до губитка парнице²⁰

Ако странка којој се придружио интервенијент успе у спору, ствара могућност и умешачу да од противника који је изгубио спор накнади трошкове, у складу са правилима о накнади трошкова.

Обема странкама би умешач требало да надокнади трошкове до којих је дошло безуспешним вођењем поступка ради утврђивања постојања његовог правног интереса за интервенцију.

У случајевима када се правноснажност пресуде проширује и на умешача, радње умешача могу производити дејство и ако су у супротности са радњама странака. Будући да тада правно дејство производи радња која је најповољнија за странку и умешача, накнада трошкова би требало да се спроведе по правилима која важе за накнаду трошкова супарничара.

Споредна интервенција и тзв. главно мешање

О споредном умешачу је до сада било речи. Постоји међутим у неким страним законодавствима а и нашем предратном закону и установа *главног умешача*.

Смисао главне интервенције је да треће лице са своје стране поднесе тужбу против тужиоца и туженог у парници која већ тече. Оно је самостална странка, поводом чијег захтева ће суд донети одлуку. Тужбом трећег лица обухваћени су као једна странка првобитни тужилац и тужени. Они су супарничари. По правилу треће лице се не меша у парницу која тече између првобитног тужиоца и туженог, већ му та парница даје само повод, да он са своје стране покрене поступак.

Суд може расправљање поводом обеју тужби да споји, а може и да застане са расправом поводом првобитног захтева и да најпре реши поводом захтева тзв. главног умешача. Када суд донесе пресуду поводом главне интервенције та пресуда ће бити од условљавајућег значаја за исход првобитне парнице. Ако суд усвоји захтев главног интервенијента аутоматски ће одбити захтев који је првобитни тужилац поднео.

Главна и споредна интервенција се не могу поредити. Основни разлог за то је што се код тзв. главног мешања и не ради о класичном мешању у спору. Може се међутим, поставити питање да ли би главни интервенијент могао да буде у некој другој парници споредни интервенијент? Да ли би суд могао само из разлога што је већ интервенисао као главни умешач на начин како смо при-

²⁰ в. Поллак, *op cit.* стр. 145.

казали, умешачу ускратити споредну интервенцију? Узимајући у обзир све што смо рекли о обичном умешачу, а посебно о правном интересу који он мора доказати да постоји да би му суд дозволио да интервенише у спору, чини се, да нема разлога да му суд негира постојање правног интереса само зато што се у некој другој парници појавио као главни умешач.

II Умешач са положајем јединственог супарничара

У процесној литератури се сусрећемо са установом споредног интервенијента који има *положај јединственог супарничара*.²¹ Он није странка у спору, али има *положај странке*. Његов статус је посебан, па се и овлашћења овог интервенијента приближавају овлашћењима странке, а удаљавају од овлашћења обичног умешача.

Ако правно дејство пресуде треба да се односи и на умешача, он има *положај јединственог супарничара*.²² Тако се у парници сувласника повласног добра против власника послужног добра ради укидања службености пролаза, други сувласник може умешати у парницу која тече између странака. Будући да је он сувласник непокретности, правно дејство пресуде ће се проширити и на њега-умешача. Зато такав интервенијент има шира овлашћења у односу на обичног умешача. Он може без сагласности странке на чијој страни интервенише да предузме парничне радње. Такође, може да предузме радње које су у супротности са њеним радњама. У случају да су радње супротне једна другој суд ће применити правила која важе за оцену парничних радњи које предузимају јединствени супарничари. Правно дејство ће произвести радња која је према мишљењу суда повољнија за све супарничаре. Ако странка пропусти да уложи правни лек он може уместо ње то учинити. Он може уложити жалбу иако се странка одрекла жалбе. Умешач се може противити признању тужбеног захтева. Посебно се у закону подвлачи овлашћење умешача са положајем јединственог супарничара да поднесе ванредни правни лек и у парници у којој до наступања правноснажности одлуке о тужбеном захтеву није учествовао као умешач.²³ Рок за правни лек се оваквом умешачу рачуна као да је јединствени супарничар. У случају потребе суд оваквог интервенијента не саслушава као сведока већ као странку. Ако у току поступка умре умешач са положајем јединственог супарничара суд ће прекинути поступак. Разликују се и његова овлашћења везана за накнаду трошкова поступка у односу на обичног умешача. Овај интервенијент, као и јединствени супарничари ће по правилу сносити трошкове на једнаке делове, осим ако трошкове није проузроковао својом кривицом. Тада ће бити у обавези и да их надокнади.

²¹ V. Nikisch, *op. cit.* стр. 448. , чл. 209. ЗПП-а,

²² В. чл. 209. ст. 1. ЗПП-а

²³ В. чл. 209. ст. 2. ЗПП-а

Чињеница да овај интервенијент није странка, не овлашћује га да располаже са тужбеним захтевом. Он не може повући тужбени захтев, одрећи се истог, преиначити га, признати захтев, закључити поравнање. Те диспозитивне парничне радње су резервисане само за странке.

Чињеница да се правноснажност пресуде протеже и на умешача са пожајем јединственог супарничара, намеће питање да ли странка на чијој страни је он интервенисао, у случају губитка спора, може да поднесе тужбу против њега? Да ли се у том делу разликује положај обичног умешача у односу на умешача који има положај јединственог супарничара? Неспорна је чињеница да је интервенијент са положајем јединственог супарничара *умешач* у парници, али је неспорна и чињеница да се дејсво правноснажне пресуде протеже и на њега. Такође је неспорно да ни овај умешач не може да предузме парничне радње којима се диспонира тужбеним захтевом, али ни странке саме не могу да их предузму ако се са њима не сагласи умешач са положајем јединственог супарничара.

Мора се имати у виду да установа јединственог супарничарства треба да отклони доношење садржински различитих и противречних пресуда према супарничарима. Такође, због проширене правноснажности пресуде примењују се радње које су за све супарничаре најповољније. Због тога губитак спора и поред интервенције умешача са положајем јединственог супарничара значи да је учињен максимум у датој правној ствари од стране супарничара и да су аргументи противне стране јачи. Због тога се чини, да не би ни имала смисла нова парница усмерена против ранијег умешача са положајем јединственог супарничара. А то даље значи и да не би имала интервенцијско дејсво пресуда у спору између умешача и странке којој се он придружио у поступку.²⁴

III Интервенција јавног тужиоца ради заштите општих интереса

Јавни тужилац може да се појави као *интервенијент у јавном интересу*. Његово мешање у парници се везује за одређене ситуације када он посумња да су повређени или угрожени принудни прописи или правила морала. У закону су те ситуације прецизиране. Тичу се сумње да странке користе своја права у поступку да би онемогућиле примену принудних прописа о природним богатствима, да би избегле јавне финансијске обавезе или да би онемогућиле примену принудних одредаба међународног уговора.²⁵

У процесној литератури се спомиње и овлашћење јавног тужиоца да интервенише и у парницама у којима би се иначе јавни тужилац могао појавити

²⁴ У том смислу проф. др Боривој Старовић и проф. др Ранко Кеча, *Грађанско процесно право*, Нови Сад, 1998год. стр. 264. супротно, проф. др Боривоје Познић, *op. cit.* стр. 302.

²⁵ В. чл. 205. ст. 1. ЗПП-а

као странка.²⁶ У парници, он се може појавити као странка у брачним споровима. Он није субјект породично-правних односа, нема стварну легитимацију, али има процесну. Јавни тужилац би могао да покрене парницу ради поништаја брака, или ради утврђивања да брак постоји или не постоји. Ако би он својом тужбом иницирао поступак, брачни другови би били пасивни јединствени и нужни супарничари. У случају када би једна од странака, један брачни друг, покренуо поступак за поништај или ради утврђивања постојања или непостојања брака јавни тужилац би могао да се умеша у ту парницу. Будући да се он појављује као умешач, питање је да ли би и он требало да докаже постојање правног интереса? Његово појављивање у парници као представника државе за кога се везује остваривање општих друштвених односно јавних интереса, чак и у парницама оваквог типа, указује на то да се подразумева да постоји правни интерес за вођење спора.

Интервенција јавног тужиоца је специфична и по томе што и суд може да је иницира. Наиме, када се суду учини да постоје законски услови за учествовање јавног тужиоца, и ако процени да је његово учешће потребно, одредиће му рок у коме може пријавити интервенцију. Суд по правилу застаје са поступком док не истекне тај рок. Међутим, јавни тужилац може да пријави своје учешће и по истеку рока.²⁷ Овакав случај може да буде заснован на чл. 109, у вези чл. 103. и 104. Закона о облигационим односима о којима суд на ништавост уговора противног јавном поретку, добрим обичајима и императивним прописима пази по службеној дужности. Суд у таквом случају може обавестити овлашћени јавни орган – јавног тужиоца који пази на јавне интересе да по службеној дужности покрене поступак поништаја уговора, и да застане са поступком који тече пред њим по другом захтеву, све дотле док се не изјасни јавни тужилац у датом року о томе, да ли ће покренути поступак за поништај. У случају да је поступак поништаја уговора покренуо несавестан уговорник, јавни тужилац се може појавити као умешач, нарочито ако има услова за одузимање предмета престајања у корист општине места закључења уговора сагласно чл. 104/2 ЗОО. Овде могу бити контрарно уложени захтеви несавесног уговорника (који је знао да закључује забрањени уговор), као тужиоца, који ће тражити само последицу повраћаја у пређашње стање, са једне стране, и захтева јавног тужиоца у свосјтву умешача, који може да тражи забрану повраћаја у пређашње стање и одузимање предмета престајања несавесне стране у корист општине места закључења уговора. Ова разлика у положају умешача у јавном интересу и странке, настаје стога јер јавни тужилац у овом поступку поступа у јавном, а странка, у приватном интересу.

Из претходног произилази следеће обележје интервенције јавног тужиоца: Наиме, иако је он умешач, не придружује се ни једној од странака, већ заступа јавни интерес.

²⁶ В. проф. др Симиша Трива, *Грађанско парнично процесно право, op. cit.* стр. 357. као и проф. др Боривоје Старовић и проф. др Ранко Кеча, *Грађанско процесно право, op. cit.* стр. 266.

²⁷ В. чл. 205. ст. 4. ЗПП-а

Јавни тужилац интервенишући у јавном интересу овлашћен је да у границама тужбеног захтева предложи да суд утврди и чињенице које странке нису навеле и да изведе доказе које странке нису предложиле. Он може да изјави правне лекове. Њему суд лично доставља позиве за рочишта и одлуке против којих се може уложити правни лек.

IV Интервенција органа старатељства

Орган старатељства може бити учесник у парници.²⁸ Као такав, он може да покрене парнични поступак. На пример, могао би у име малолетног детета да води *сџор* о издржавању, односно о повећању издржавања, ако родитељ код кога се дете налази на чувању и васпитању из неоправданих разлога не врши то право.²⁹ Орган старатељства може по обавештењу од стране суда да постави другог *законског заступника* ако установи да први не показује потребну пажњу у заступању због незнања или због немарности.³⁰ На овом месту посебно је значајна његова улога као *интервенијента*. Он може у интересу малолетног детета о коме се родитељи не старају, као и одраслих лица која нису у могућности да се сама брину о себи и заштити својих права и интереса да се умеша у парницу.³¹

Најчешће орган старатељства интервенише у споровима из породичних односа родитеља и малолетне деце. Он то чини да би заштитио интересе детета које је странка у спору. Интервенција органа старатељства у парници се потврђује кроз његово овлашћење да ставља предлоге ради заштите права и интереса деце, да износи чињенице које странке нису навеле и да предложи да се изведу потребни докази. Као интервенијент у интересу детета овлашћен је и да уложи правни лек. Суд има обавезу да органу старатељства као интервенијенту у парници уручи позиве за сва рочишта. Дужан је и да му достави све судске одлуке поводом којих се може уложити правни лек.³²

²⁸ В. чл. 11. Закона о браку и породичним односима (ЗБПО) Србије, „Службени гласник РС” бр. 22/80; 24/84; 11/88; као и „Службени гласник РС” бр. 22/93; 25/93; 35/94; 46/95; 29/2001.

²⁹ В. чл. 312. ст. 1. ЗБПО Србије

³⁰ В. чл. 375. ст. 1. ЗБПО Србије

³¹ В. чл. 13. ЗБПО Србије

³² В. чл. 375. ст. 3. ЗБПО Србије

*Marija Salma Ph.D., Docent
Novi Sad School of Law*

Participation of third persons in litigation

Abstract

Intervenor is one who voluntarily enters a pending lawsuit because of a personal stake in it, i.e. who has a legal interest that one of the parties succeeds. Such legal interest needs to be present, not a future one. It exists every time the finality of a judgment affects the intervenor. Existence of a legal interest does not necessarily authorize one to intervene in a lawsuit, since there are certain litigations where intervention of a third party is impermissible. Reasons for one's intervention are various and they have changed over time. However, the most important reason existed permanently and it always comprised mutual interest of the intervenor and the party to litigation to succeed in the lawsuit.

Intervenor is one who always stands outside the partisan relationship. Such individual may not file for a lawsuit, nor may he dispose of it. Such right has been reserved exclusively for the parties. Additionally, intervenor may not be a representative to one of the parties.

Intervenor may usually enter a pending lawsuit throughout the proceeding, until its finality. One must apply for intervention by a written brief. Since the application to intervene is not an initial action, it may not cause procedural or material legal effects related to filing for a lawsuit and serving of the claim upon the defendant.

Litigation produces effects towards the intervenor as of the moment when he was authorized to intervene. During the course of the proceeding intervenor may undertake only such actions which are favorable to the party on whose side he intervened, or to which such party consents, or which the party omitted to undertake. Only the intervenor characterized as joint litigator may undertake the actions opposed to by a party. This is possible, for the finality of the judgment will be applicable to the intervenor as well.

If a party joined by an intervenor fails in her claim, it may initiate another lawsuit against the intervenor. In a situation like that, the judgment rendered in the preceding lawsuit shall have an intervention effect. Such effect is broader than finality of the judgment and it may be refuted by the regular objection of poor litigating.

Apart from the ordinary, there is also the so-called major intervention. Here a third party files for a lawsuit against both the claimant and the defendant of an already pending lawsuit. The third party is an independent party, while the parties to the initial lawsuit are passive co-litigants. In this case, there is actually no real intervention, but the pending lawsuit is merely a motive for the third party to institute a legal action.

There are also special kinds of intervention to litigation, where the intervenor appears as either a guardian of general social interests (intervention of a public prosecutor), or as a guardian of interests of minor children lacking parental care, or of adults who are unable to protect their own interests due to their physical or mental condition (intervention of the Institution of Guardianship).